

Архивски број: 08 - 66 / 5

Датум:

29-04-2025

Постапувајќи по претставката бр. 08 – 750/1 од 5.12.2024 година, поднесена од Европски центар за правата на Ромите во име на жители на Општина Шуто Оризари, за заштита од дискриминација во областа на пристап до комунални услуги, врз основа на раса, етничка припадност и припадност на маргинализирана група против Град Скопје, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација врз основа на член 21, став 1, точка 14 и член 27, став 1 од Законот за спречување и заштита од дискриминација (Сл. Весник на РСМ бр. 258/2020) го донесе следното

МИСЛЕЊЕ

СЕ УТВРДУВА ИНДИРЕКТНА ДИСКРИМИНАЦИЈА во областа на пристап до комунални услуги врз основа на интерсекциски поврзани основи, и тоа: раса/етничка припадност, припадност на маргинализирана група и социјално потекло од страна на Град Скопје и ЈП Комунална хигиена – Скопје кон ромските жители на Општина Шуто Оризари.

Образложение

На 5.12.2024 година до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација беше поднесена претставка за заштита од дискриминација врз основа на етничка припадност, раса и, припадност на маргинализира и припадност на маргинализирана група во областа на пристапот до комунални услуги, од страна на Европски центар за правата на Ромите во име на жителите Роми кои живеат во Општина Шуто Оризари против Град Скопје.

Претставката е поднесена од причина што жителите на Општина Шуто Оризари со години се соочуваат со проблеми поврзани со диви депонии и несоодветно управување со отпадот. Тоа директно ги погодува, бидејќи го нарушува нивното право на здрава животна средина, право на достоинство и право на еднаков пристап до јавните услуги. Проблемот со управување со отпадот не се решава подолг временски период и покрај ветувањата на надлежните, па овие жители продолжуваат да се соочуваат и да живеат со загадување и непријатни миризби. Според сведочењето на жителите, отпадот неретко се пали, што дополнително ја вложува состојбата и негативно влијае на животната средина и здравјето на заедницата. Во претставката се наведува дека градоначалникот на оваа општина презема иницијативи за подобрување на хигиената, меѓу кои и поставување на големи контејнери на критични точки за правилно управување со отпадот. Се наведува дека поставувањето на таквите контејнери е дел од проект финансиран од Министерството за животна средина и просторно планирање. Градоначалникот истакнал на предизвик во соработката со Град Градоначалникот истакнал на предизвик во соработката со Град Скопје при

редовно празнење на контејнерите и решавање на суштинските проблеми во управување со отпадот. Понатаму, се реферира на негова изјава: „Поради нефункционалноста на Град Скопје и нередовното подигање на комуналниот отпад од Општина Шуто Оризари, жителите на општината се принудени својот отпад да го фрлаат на улица, што резултира со создавање диви депонии во населбата“.

Во продолжение на претставката се реферира на известување на Мета.мк, во кое е наведено дека при обиколка кон населбата Визбегово, на патот кој води од Визбегово кон Шуто Оризари, целиот простор што се наоѓа на троеѓето меѓу општините Бутел, Шуто Оризари и Чучер Сандево (под надлежност на град Скопје), бил преплавен со различни видови отпад – градежен шут, остатоци од мебел, комунален отпад и големи вреќи со неидентификувана содржина.

Поради наведениот проблем, жителите на Шуто Оризари, на 1.12.2024 година се обратиле до Европскиот центар за правата на Ромите и ја изразиле загриженоста за долгогодишниот проблем со управувањето со комуналниот отпад во општината во која живеат. Подносителот истакнува дека според овие жители, недостатокот на редовни услуги за собирање отпад доведува до создавање диви депонии, кои значително ја загадуваат животната средина и нивното здравје. Според нив тоа е резултат на антициганизам и системска дискриминација од страна на надлежните институции. Освен тоа тие изјавиле дека оваа дискриминаторска практика го поврдува нивното достоинство и создава за нив непријатна, понижувачка и застрашувачка средина.

Појаснувајќи го проблемот, подносителот упатува на заштитни карактеристики од Законот за спречување и заштита од дискриминација, кои ги наведува како релевантни во конкретниот случај, и тоа: раса, етничка припадност, боја на кожа и др. Се тврди дека во контекст на управување со отпад, надлежните органи на Град Скопје со необезбедување редовни и еднакви услуги подеднакво за жителите на сите општини, вршат дискриминација. Таквата нееднаквост особено доведува до разликување и исклучување од пристапот до јавни услуги на одредени групи, во овој случај Роми. Ненавремен и неодговорен начин на управување со отпадот создава непријатни услови за живеење, што ги нарушува основните права на граѓаните, како што е правото на здрав животен амбиент и создава непријателска и понижувачка средина, што според подносителот е вознемирување. Таквиот однос на надлежните органи, според подносителот е во спротивност со правото на еднаквост и недискриминација и од таа причина реферира на релевантните одредби за случајот од Законот за спречување и заштита од дискриминација. Во продолжение се реферира на уставните одредби кои се однесуваат на еднаквост и правото на здрава животна средина. Дополнително, Законот за управување со отпад предвидува конкретна обврска на Град Скопје, да организира собирање и транспортирање на комунален отпад. Со Законот за животна средина е воспоставен контекстот на одговорноста за чистење и управување со отпад. Законот за локална самоуправа поставува обврски за општините да обезбедат редовни услуги за чистење и управување со отпад, што ја вклучува и одговорноста за

елиминирање на дивите депонии и загадувањето на животната средина. Според овој закон, општините се должни да создадат услови за здраво живеење за сите граѓани. Ваквата правна рамка ги штити правата на граѓаните од дискриминација, го гарантира правото на здрасва животна средина и предвидува механизам за соодветно управување со отпадот, како и спречување на неговото влијание врз здравјето на граѓаните, особено кога се работи за маргинализирани групи, како што се Ромите. Освен тоа, подносителот во претставката реферира на обврските за државата кои произлегуваат од Европската конвенција за човековите права и јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права.

Имајќи ја предвид содржината на претставка, проблемот со комуналниот отпад, историскиот контекст на нееднакво постапување на надлежните институции во места кои се населени со ромско население, сведочењата на самите жители Роми, известувањата од медиумите и целокупното влијание на несоодветно управување со отпад врз здравјето на луѓето и животната средина, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација констатира дека е создадена претпоставка за дискриминација и врз основа на тоа го префрли товарот на докажување врз Град Скопје. Согласно член 24, став 7 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, на 17.12.2024 година испрати Барање за произнесување по наводите од претставката со бр. 08 - 750/2 до Град Скопје. Дополнително беа побарани информации во однос на следните прашања:

- На кој начин се одредува динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад на подрачјето на градот Скопје?;
- Дали постои акт со кој се уредува динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад
- Дали постои акт со кој се уредува динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад, и ако има да се достави и
- Каква е динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад во сите скопски општини одделно?

Во законски предвидениот рок од 15 дена, Град Скопје не достави до Комисијата поднесок за произнесување по претставката. Поради тоа, Барањето за произнесување беше испратено повторно до Град Скопје. До моментот на изготвување на ова Мислење, Град Скопје не достави поднесок до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, односно не се произнесе по наводите од претставката.

На 20.12.2024 година од страна на подносителот до Комисијата беше доставен поднесок за дополнување на првичноподнесената претставка со бр. 08 – 740/4. Со истиот ја информираат Комисијата во однос на развојот на настаните кои се однесуваат на проблемите со управување на отпадот во Општина Шуто Оризари и непостапување на надлежните институции кои се одговорни за овие јавни услуги. Со

поднесокот информираат дека состојбата ексалирала, а жителите на општината, во координација со локалната власт, упатиле 48 – часовен ултиматум до одговорните институции на Град Скопје, заради расчистување на отпадот од домаќинствата, јавните контејнери и насобраниот депониран отпад кој со месеци ги загорзува јавните и санитарните услови во општината. Истото го поткрепуваат и со објава, достапна на следниот линк: <https://www.facebook.com/share/p/15chyFm9SQ/> . Се појаснува дека револтираните граѓани изјавиле дека доколку не се постапи во дадениот рок, тие со механизација ќе го транспортираат отпадот пред службените простории на градоначалничката на Град Скопје – Данела Арсовска. Според подносителот, таквото поведение на жителите претставува одраз на сериозно и долготрајно незадоволство, кое произлегува од системска негрижа и неправилностите во функционирањето на надлежните јавни органи. Како резултат на тоа, подносителот ги навел потенцијалните ризици од ситуацијата, и тоа:

- Продлабочување на дискриминацијата врз заедницата во Шуто Оризари врз основа на етничка и социјална припадност, со што се нарушуваат принципите на еднаквост и недискриминација;
- Општествени конфликти, кои може да ескалираат во нарушување на јавниот ред, дестабилизирање на меѓуетничките односи, како и создавање дополнителни тензии на локално ниво и
- Загрозување на јавното здравје, како резултат на постојаното изложување на отпадот кој е извор за ширење заразни болести, што негативно влијае и врз животната средина и врз животите на сите граѓани во регионот.

Подносителот потенцира дека неадресирањето на овие ризици навремено, може да доведе до повреда на човековите права, особено правото на здрав и безбеден живот.

Заради целосно утврдување на фактичката состојба, согласно член 30, став 2 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, Комисијата го повика на разговор градоначалникот на Општина Шуто Оризари, имајќи предвид дека тој како градоначалник на засегнатата општина има увид во тековните случувања. На 24.12.2024 година во 10:00 ч. во просториите на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, претставниците на Комисијата

и одржаа средба со градоначалникот на Општина Шуто Оризари. На почетокот, претставниците на Комисијата ја појаснија целта на разговорот, надлежностите на Комисијата и постапката за донесување на одлуки во Комисијата, со фокус на заштитата од дискриминација во конкретниот предмет. Градоначалникот на Општина Шуто Оризари истакна дека од секогаш имало проблем со отпадот во конкретната општина, но дека тековно ескалирала состојбата. Имено, ако во минатото имало 7-8 возила кои собирале отпад, сега има едно. Тој истакна дека градот трокира во сите области, а Општина Шуто Оризари е најмалку важна за Град Скопје. Потенцираше дека Град Скопје нема слух за нивните потреби, не одговара на нивните

барања и не остварува комуникација. Конкретно, во последните три години општината се има обратено писмено до градоначалничката, но не добиле никаков одговор. Градоначалникот ја има побарано и телефонски, но не успеал да оствари комуникација. Потенцираше дека во последните три години имале остварено само два состаноци. Од неговите сознанија произлегува дека и другите скопски општини имаат проблеми во комуникацијата со Град Скопје. Тој потенцираше дека проблемот со отпадот најпрво произлегува од тоа што Град Скопје одбива да постави контејнери, а жителите на општината имаат само канти. На територијата на Општина Шуто Оризари, Град Скопје нема поставено ниту еден контејнер. На барање на жители, односно кога имало потреба или кога била скршена канта, тврди дека во последните седум години ниту една не била сменета. Општина Шуто Оризари повеќе пати имала пуштено барања за поставување на контејнери, но никогаш не им се овозможиле. Образложението било дека сите домаќинства си имаат канти. Според градоначалникот со поставување на контејнери ќе се реши проблемот. Но вели дека свеста е таква – „остави ги нив навикнати се“. Понатаму, градоначалникот истакна дека Општина Шуто Оризари спроведува многу активности за подигнување на свеста на локалното население, во однос на чиста и здрава животна средина и екологија.

На прашањето на членот на Комисијата – Кои точно се надлежностите на општината во однос на управување со отпадот, градоначалникот потенцираше дека општината има ингеренции во однос на градежен шут, диви депонии итн., но редовен смет како храна и отпадоци во контејнерите се во надлежност на комуналното претпријатие. Од Министерството за животна средина и просторно планирање добиле донација од неколку контејнери, но затоа што биле жолти и плави, градоначалничката рекла дека тие се за рециклирање и не може да се собира отпадот од нив. Согласно планот, комуналното претпријатие треба два пати неделно да доаѓа и да го собира отпадот во општината (односно една иста улица да биде два пати неделно опфатена) и тоа е стандард за сите општини на територијата на градот Скопје. Градоначалникот тврди дека блокирањето на Општина Шуто Оризари од страна на градоначалничката на Скопје започнало од протестот. Како резултат на тоа, освен проблемите со отпадот, жителите на Шуто Оризари немаат пристап до јавен превоз, бидејќи автобуските линии 19ка и 20ка воопшто не возат.

Градоначалникот истакна дека пред една недела кога дошло комуналното претпријатие да ја исчисти депонијата, градоначалничката на Град Скопје најавила дека Шуто Оризари ќе си добие фактура за истото. Тврди дека ниту една друга општина не добила фактура за нешто што е во надлежност на градот. Воедно, истакна дека добил неколку прекршочни платни налози од комунални инспектори, кои го гонат и ако го собира и ако не го собира отпадот во општината.

За надминување на моменталната состојба, градоначалникот спомена дека се обидува да добие дозвола од Министерството за животна средина и просторно планирање, со

цел да им се дозволи да користат една парцела за претовар на отпад во еден камион кој ќе го пренесе отпадот во Дрисла. При тоа беше потенцирано дека со приватни камиони не смее да се одлага отпад, затоа што за тоа е потребно да постои претходно склучен договор со комуналното претпријатие.

На разговорот беа доставени докази, и тоа: Записник за извршен инспекциски надзор бр. 22-21-7/109 од Град Скопје – инспекторат (Одделение за инспекциски надзор над животната средина на Град Скопје); Прекршочен платен налог за правно лице бр. 22-21-7/90 од Град Скопје – инспекторат (Одделение за инспекциски надзор над животната средина на Град Скопје); Прекршочен платен налог за одговорно лицево правното лице бр. 22-21-7/90 од Град Скопје – инспекторат (Одделение за инспекциски надзор над животната средина на Град Скопје); Покана за присуство при вршење на инспекциски надзор и фотографии од отпад во Шуто Оризари.¹

На 27.12.2024 година во 12:00 ч. во просториите на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, согласно надлежностите регулирани во член 30, став 2 од Закон за спречување и заштита од дискриминација, претставниците на ОКСЗД и одржаа средба со двајца претставници од ЈП Комунална хигиена - Скопје. На почетокот, членот на Комисијата ја појасни целта на разговорот, надлежностите на Комисијата и постапката за донесување на одлуки во Комисијата, со фокус на заштитата од дискриминација во конкретниот предмет. Заради правилно утврдување на фактичката состојба со управување на отпадот во Општина Шуто Оризари, членот на Комисијата ги праша претставниците на ЈП Комунална хигиена на кој начин се собира отпадот во конкретната општина.

Претставникот на ЈП Комунална хигиена појасни дека имаат план за работа, кој мора да се почитува. Отпадот го собираат точно онака како што е наведено во планот, односно од точно наведеното место. Отпадот се собира со камиони, а располагаат со три помали и три поголеми камиони. За собирање на отпадот се користи камион кој соодветствува со големината на отпадот. Според оперативниот план, општината се опслужува два пати неделно и тие тврдат дека планот доследно се спроведува.

Членот на Комисијата ги праша претставниците на ЈП Комунална хигиена зошто во општина Шуто Оризари нема контејнери.

На прашањето претставниците од ЈП Комунална хигиена појаснија дека најголем број од домаќинствата во Шуто Оризари се сместени во куќи и дека во целата општина има само две згради. Поради тоа отпадот се складира во пластични канти, кои се поставени до куќите. Истакнаа дека во општината има контејнери, но дека тие не се поставени на јавна површина. Тоа најчесто се контејнери на правни лица, кои што имаат склучено

¹ Записник од одржана средба на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација со бр. 08 – 750/5.

договор со претпријатието, па врз основа на тоа го собираат отпадот од тие контејнери. Исто така улииштата и болниците имаат контејнери и со нив директно имаат склучено договор (врз основа на таквиот договор го собираат отпадот). Досегашните анализи им покажале дека нема потреба од контејнери, но од друга страна извештаите и плановите се прават на месечно ниво, па доколку се појави потреба истото ќе биде евидентирано и би можело да се смени во иднина. При тоа, истакнаа дека проблемот со отпадот во Шуто Оризари се јавил кога Министерството за животна средина и просторно планирање донирало плави и жолти контејнери на Општина Шуто Оризари. Градоначалникот откако ги поставил, сметал дека комуналното претпријатие ќе го собира отпадот од тие контејнери. Но, тие тврдат дека се работи за контејнери наменети за рециклирање и дека општината нема склучено договор со нив како претпријатие. Поради тоа отпадот од тие контејнери ЈП Комунална хигиена не го собира. Според нивното мислење, градоначалникот не смеел да ги постави конкретните контејнери, додека не направи план за управување со тој отпад. За разлика од Општина Шуто Оризари, другите општини кои добиле таква донација од Министерството, направиле план за управување со отпадот. Известија дека доколку го собираат отпадот од конкретните контејнери, без притоа да имаат склучен договор, би можела да ги казни инспекција. Алтернатива на склучување договор со комуналното претпријатие е градоначалникот да склучи договор за управување со отпадот од конкретните контејнери со приватна фирма или пак да направи пренамена на контејнерите (да не бидат за рециклирање).

На прашањето на членот на Комисијата „Зошто во другите општини има контејнери на јавна површина, а во Шуто Оризари не може да се постават?“, претставниците на ЈП Комунална хигиена појаснија дека контејнерите се првенствено наменети за згради и поради тоа има во повеќето општини. Имајќи предвид дека во Шуто Оризари има само две згради, логично е да има и толку контејнери. Појаснија дека доколку од една страна има куќи, а од друга страна згради, би морало да се постави контејнер. Единствената разлика помеѓу Шуто Оризари и другите општини е бројот на згради, а што се однесува до распоредот за собирање на отпадот, во сите општини се собира два пати неделно. Истакнаа дека во минатото во Шуто Оризари имало контејнери, но откако е сменет ДУПот, во делот на општината што не е урбанизиран тие како претпријатие немаат ингеренции, затоа што немаат склучен договор. На деловите од општината кои се надвор од ДУПот до скоро некој го собирал отпадот, но тоа не било никогаш комуналното претпријатие. Доколку во иднина биде склучен договор со општината, ќе бидат поставени контејнери на јавна површина. Во однос на плаќањето на комуналиите, појаснија дека во урбанизираните делови од општините граѓаните плаќаат преку сметка, а во неурбанизиран дел преку посебни сметки, за што може да се направи договор помеѓу општината и комуналното претпријатие. Во секој случај според нив општината треба да изнајде начин да ги опфати оние граѓани што живеат во неурбанизиран дел од општината, односно надвор од ДУПот.

Во однос на собирањето отпад од приватно земјиште појаснија дека освен склучен договор со сопственикот на земјиштето, истиот треба да им даде идентификационен лист (за содржината на отпадот), како што е на пример случајот со приватните фирми кои имаат контејнери.

На прашањето на членот на Комисијата за проблемот со дивите депонии, претставниците на ЈП Комунална хигиена појаснија дека основна дејност на комуналното претпријатие е собирање на комуналниот отпад, а дивите депонии се дополнителна дејност и затоа се наплаќаат. Всушност, секое дополнително собирање на отпад, надвор од предвиденото во оперативниот план се фактурира. Воедно, известија во однос на содржината на отпадот во Шуто Оризари, и тоа дека многу мал дел од отпадот е комунален отпад. Останатиот отпад немаат ингеренции да го собираат, но и покрај сите проблеми периодов тие ги чистеле и дивите депонии во изминатиот период.

На прашањето на претставничката од Комисијата дали комуналното претпријатие ги поставува и менува кантите и дали во конкретната општина има доволен број на канти, претставниците на ЈП Комунална хигиена појаснија дека нивната основна дејност е собирање отпад, а не доделување канти. Првите канти за граѓаните се бесплатни и тие ги доделиле. Доколку имаат потреба, жителите на општината можат да си купат дополнителна канта, а дека тие како претпријатие би го собирале отпадот и доколку има поставено повеќе од една канта. Известија дека досега излегувале во пресрет, давале канти, дури и ако од нивна страна била оштета некоја канта ги менувале. Но, сепак тие како претпријатие не се должни да ги опслужуваат општините со канти. Доколку во иднина има повеќе канти, би се зголемил бројот на камиони што го собираат отпадот, но динамиката би останала иста. Во секој случај, според нив подобро е да се зголеми бројот на канти, отколку да се поставуваат контејнери на јавна површина. Тоа бидејќи од нивното искуство произлегува дека депонии најчесто се создаваат околу контејнерите, а не околу приватните канти. Во однос на собраниот отпад од општините, појаснија дека истиот се носи на однапред определено место. На тоа место се претовара отпадот и истиот се мери во кубикажа.

Понатаму известија дека секоја општина има комунално претпријатие или пак има склучено договор со приватни фирми за отпад. Исто така појаснија дека Општина Шуто Оризари има комални инспектори, како и другите општини.

Последно, претставниците на ЈП Комунална хигиена известија дека најголем број од вработените во претпријатието се Роми, кои воедно живеат во Шуто Оризари. Во рамки на претпријатието постои одделение за едукација. Врз основа на сето наведено заклучија дека комуналното претпријатие не ја третира поинаку Општина Шуто Оризари, туку онака како што им налагаат прописите. Што се однесува до камионите

за собирање на отпадот, тие се пуштаат на ист начин како и за другите општини на територијата на градот Скопје.²

Имајќи предвид дека Град Скопје не достави поднесок за произнесување по претставката, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација достави Барање за произнесување со бр. 08 – 66/2 до ЈП Комунална хигиена – Скопје. Со истото побара информации во врска со начинот на одредување на динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад на подрачјето на општина Шуто Оризари. Воедно, ЈП Комунална хигиена – Скопје беше задолжена да го достави до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација Планот за работа за 2025 година по општини на територијата на градот Скопје.

На 31.1.2025 година до Комисијата беше доставен поднесок за произнесување од ЈП Комунална хигиена со бр. 08 – 66/3. Со истиот ги доставија следните информации:

- Динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад на подрачјето на градот Скопје е уредена со годишна оперативна програма за работа на претпријатието.
- Годишната оперативна програма за работа на претпријатието со која се уредува динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад е усвоена од управниот одбор на Претпријатието и Советот на Град Скопје.
- Динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад во сите скопски општини во урбаниот дел кај домаќинства за индивидуално домување е 2 пати седмично, додека кај домаќинствата за станбено домување е 6 или 7 пати седмично.
- На подрачјето на општина Шуто Оризари собирање и транспортирање на комунален отпад во делот кај физички лица за индивидуално домување се врши од пластични канти од 120 л. и истите се во нивна сопственост, нема потреба од поставување на контејнери од 1,1 м³ на јавна површина кои се користат за физички лица кои живеат во згради за колективно домување.

ЈП Комунална хигиена Скопје по електронски пат достави до Комисијата Оперативна програма за собирање и транспортирање на комуналниот отпад од подрачјето на град Скопје во 2025 година и Оперативен план за одржување на јавната чистота на подрачјето на град Скопје во 2025 година.

По преземените процесни дејствија, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација го утврди следното:

² Записник од одржана средба на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација со бр. 08 – 66/1.

Градот Скопје има општа надлежност за организирање на јавни услуги, меѓу кои спаѓа и управувањето со комунален отпад. Општина Шуто Оризари како дел од градот е вклучена во системот на управување со отпад што го организира Град Скопје. Сепак, конкретните задачи за собирање и транспортирање на отпадот во Општина Шуто Оризари се реализираат преку јавните претпријатија кои делуваат на територијата на Скопје, како што е Јавното претпријатие Комунална хигиена. Ова јавно претпријатие е одговорно за управување со комуналниот отпад (организира собирање, транспорт и депонирање на отпадот) на целата територија на градот Скопје, вклучително и Општина Шуто Оризари. Во целиот процес, Градот Скопје има координациска и надзорна улога, како и надлежност за обезбедување на општи ресурси и финансии за претпријатието задолжено за собирање и депонирање на отпад. Дополнително, треба да работи на создавање и поддршка на инфраструктурата за управување со отпад, вклучувајќи инсталации за рециклирање и депонии за сите општини, како и за Шуто Оризари. Иако Град Скопје има генерална надлежност за управување со отпадот, Општина Шуто Оризари има локални надлежности што вклучуваат локални активности и кампањи за подигнување на свеста за управување со отпадот, како и инспекциски надзор за следење на чистотата и правилно одлагање на отпадот во локалната заедница.

Со други зборови, Град Скопје има надлежност за координација и поддршка на процесите за управување со отпадот во Општина Шуто Оризари, но конкретните услуги за собирање и депонирање на отпадот ги реализираат јавните претпријатија, односно Комунална хигиена, со соодветна поддршка и надзор од локалните власти на Општина Шуто Оризари. Имајќи ги предвид испреплетените надлежности во однос на јавната услуга – комунална дејност, во овој контекст соработката помеѓу Град Скопје, ЈП Комунална хигиена Скопје, Општина Шуто Оризари и самите граѓани е клучна за успешно управување со отпадот и создавање на одржливи системи за животната средина. Во крајна линија, за правилно управување со отпадот инспекциите за животна средина и локалните инспекциски служби вршат контрола и санкционираат неправилности во врска со управувањето со отпад, како што се неправилно и несоодвено одложување или нелегално депонирање.

Начело на универзалност на услугите е предвидено во член 10 од Законот за управување со отпадот. Универзалноста на услугите кои се однесуваат на управувањето со отпадот треба да биде обезбедена преку: 1) недискриминација; 2) одржливост на услугата; 3) квалитет и ефикасност; 4) транспарентност; 5) економски прифатлива цена која не го надминува прагот на достапност, односно можност на населението да ги плати услугите за управување со отпад и 6) целосно покривање на подрачјето на кое давателот ја извршува јавната услуга за управување со отпад, а вклучително и изолираните населби согласно со членот 6 став (1) точка 6) од овој закон.

Несоодветното управување со отпадот претставува сериозен еколошки и здравствен предизвик, последиците не се рамномерно распределени, а ромската заедница се

соочува со далеку поголеми ризици и штетни влијанија. Ромската заедница е несразмерно погодена од оваа појава, како резултат на структурна нееднаквост, институционална заспоставеност и историска маргинализација. Акумулираниот отпад, несоодветно собирање, третман или контрола на отпадот, депонии и други извори на загадување ги става во состојба овие луѓе да живеат во услови на загаденост. Таквата состојба е резултат на длабоко вкоренети општествени и институционални практики кои создаваат и одржуваат еколошка нееднаквост, односно еколошки расизам. Еден сегмент од еколошкиот расизам е несоодветното управување со отпад, без ралика дали се работи за екстрем случај на целосно исклучување од услугите за собирање на отпад или се работи на нееднакво собирање на отпад што како јавна услуга го добиваат другите неромски делови од градот. Несоодветното собирање на отпад може да биде нередовно собирање на отпадот од ромските населби, неовозможување на доволен број на канти/контејнери или пак неовозможување на пристап до услуги за рециклирање и други еколошки методи за управување со отпад. Во секој случај, ризиците се истражени и истите вклучуваат првенствено здравствени последици, односно неправилното управување со отпадот доведува до загадување на воздухот, водата и почвата, што директно влијае на здравјето на луѓето (може да доведе до зарази, хронични болести или болести на дишните патишта). Понатаму, несоодветното собирање на отпадот или депонирањето на несоодветен начин може да предизвика контаминирање на почвата и водата, а дури и да доведе до еколошки катастрофи. Клучно од овој аспект, нееднаквото управување со отпад во ромските општини ја продлабочува социјалната изолација и маргинализација на ромската заедница, создавајќи се' поголеми бариери во општествениот живот на Ромите.

Комуналните услуги се истовремено прашања на домувањето како основно човеково право, кое директно влијае на остварување на други човекови права. Оттука се заклучува дека од овие прашања несразмерно повеќе се засегнати Ромите, не само тековно што се уидува од сведоштвата на лицата во чие име е поднесена претставката, туку и низ историски контекст.

Во следната табела се дадени податоци за бројот на резидентно население во скопските општини³:

Општина	Резидентно население
Аеродром	77 735
Бутел	37 968
Гази Баба	69 626
Ѓорче Петров	44 844
Карпош	63 760
Кисела Вода	61 965

³ Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија во 2021 година

Сарај	38 399
Центар	43 893
Чаир	62 586
Шуто Оризари	25 726

Од „Оперативната програма за 2024 година“ произлегуваат следните податоци дадени во табела - Рекапитулар за собирање и транспортирање на отпад со број на контејнери со зафатнина од 1100 литри и 3200 литри по општина⁴:

Општина	Контејнери 1100L	Контејнери 3200L	Динамика на собирање
Аеродром	607	88	6 пати
Бутел	92	/	6 пати
Гази Баба	420	74	6 пати
Ѓорче Петров	230	85	6 пати
Карпош	537	93	6 пати
Кисела Вода	291	/	6 пати
Сарај	100	2	6 пати
Центар	724	178	6 пати
Чаир	559	/	6 пати
Шуто Оризари	32	/	6 пати

Од овие податоци се забележува дека според бројот на резидентно население, најбројна е Општина Аеродром со 77 735 жители, додека најмалкубројна е Општина Шуто Оризари со 25 726 жители. Оттука произлегува дека во Општина Аеродром има 3 пати повеќе жители за разлика од Општина Шуто Оризари. Од друга страна, бројот на контејнери со зафатнина од 1100 литри во Општина Аеродром е 607, а во Општина Шуто Оризари 32, што е речиси 19 пати помалку. Се заклучува дека разликата помеѓу бројот на поставени контејнери од 1100 Л во најбројната и најмалкубројната општина е речиси 19 пати, а бројот на резидентно население се разликува за 3 пати. Истата состојба произлегува доколку Шуто Оризари се спореди со било која друга општина на територијата на Скопје, дури и со општините со приближен број на жители, како Општина Бутел и Општина Сарај. Од друга страна, во Оперативната програма за собирање и транспортирање на комунален отпад за 2024 година, како и во онаа за 2025 година дадени се податоци за мрежата на контејнери за селекција на отпад. Се работи за мрежа составена од игло контејнери за стакло и метални контејнери за пластика и хартија, чија цел е да се овозможи селекција на отпад, односно издвојување на

⁴ Достапно на:

https://khigiena.com.mk/stored/document/Operativna%20programa%20za%202024%20godina_1.pdf

комуналниот отпад на местото на неговото создавање. Од дадените табели со податоци произлегува дека ваква мрежа на контејнери за селекција на отпад има во останатите скопски општини, но не и во Општина Шуто Оризари.⁵ Оттука се заклучува дека на жителите на Општина Шуто Оризари им е ограничена можноста да го селектираат отпадот, како еден од начините на грижа за животната средина. Томку **исклучувањето на ромската заедница од таквата инфраструктурата, заедно со несоодветното управување со отпад во населени места каде што живеат Роми упатува на јасен примен за еколошки расизам.**

Европското еколошко биро во својот Извештај од 2020 година има утврдено дека нееднаквата изложеност на еколошки штетни влијанија е една од многуте димензии на антициганизмот, и дека „еколошкиот расизам кон ромската заедница претставува структурен и широко распространет проблем во земјите опфатени во истражувањето во ЕУ и нејзиното непосредно соседство.“ Повеќето од идентификуваните ситуации во Извештајот под наслов *Потиснати во отпадот* се однесувале на управување со отпад и вода, како и пристап до соодветна инфраструктура. Извештајот идентификува три клучни категории на еколошки расизам кон Ромите:

Исклучени – кога ромските заедници се исклучени, односно не им е обезбеден пристап до чиста вода, санитарии и собирање отпад, додека жителите на соседните области имаат пристап до такви еколошки услуги;

Изложени на ризици – кога ромските заедници се приморани да живеат на еколошки деградирани и загадени локации, вклучително и во близина на депонии, загадени индустриски подрачја или во области подложни на еколошки ризици и

Турнати настрана – ромските заедници се жртви на присилни иселувања од локации со висока економска вредност, за да се ослободи место, како на пример за нови станбени или патни проекти, туристички објекти итн.⁶

Понатаму, може да се подвлече дека и покрај тоа што комуналното претпријатие со иста динамика го собира отпадот од сите општини на територијата на Скопје, сепак поради појаснетите причини ромското население од Општина Шуто Оризари е несразмерно засегнато од начинот на извршување на конктетната јавна услуга. Имајќи предвид дека од страна на претставниците на ЈП КХС беше наведено дека плановите за собирање и транспортирање отпад се прават на месечно ниво и се адаптирани на потребите, нејасно е зошто досега не го смениле и адаптирале планот кога веќе биле запознаени со ситуацијата, реакциите на Општина Шуто Оризари и граѓаните, кои воедно беа достапни и за пошироката јавност. **Поради тоа се заклучува дека станува збор за навидум неутрална практика на надлежните институции во обезбедувањето на јавната услуга што резултира со необезбедување на еднаков**

⁵ Достапно во Оперативна програма за собирање и транспортирање на комуналниот отпад од подрачјето на град Скопје во 2025 година под точка 3.2.1 Структура на контејнери за 2025 година.

⁶ Heidegger, P.; and Wiese, K. (2020). Pushed to the wastelands: Environmental racism against Roma communities in Central and Eastern Europe. Brussels: European Environmental Bureau.

квалитет на комуналните услуги и ги сместува Ромите од Општина Шуто Оризари во понеповолна положба. Непропорционалната изложеност на ромската популација во Општина Шуто Оризари на несоодветно управување со отпад претставува индиректна дискриминација врз основа дискриминаторски основи што се вкрстуваат, и тоа: раса/етничка припадност (Роми), припадност на маргинализирана група (општествено стигматизирана) и социјално потекло (сиромаштија и социјална исклученост), кои земени заедно се засилуваат и резултираат со посебна форма на структурна нееднаквост. Согласно Законот за спречување и заштита од дискриминација, интерсекциската дискриминација е секоја дискриминација врз две или повеќе дискриминаторски основи што се истовремено и неразделно поврзани, и истата е предвидена како потежок облик на дискриминација.

Индиректната дискриминација е дефинирана со членот 8, став 2 од Законот за спречување и заштита од дискриминација: *„кога преку навидум неутрални прописи, одредби, критериуми, програми или практики, се става некое лице или група во понеповолна положба врз дискриминаторска основа во споредба со други лица или група лица, освен кога произлегува од легитимна цел, а средствата за постигнување на таа цел се пропорционални, односно се соодветни и неопходни.“*

Во постапката за заштита од дискриминација, Град Скопје воопшто не се произнесе по наводите од претставка, односно не ги оспори наводите и не докажа постоење на легитимна цел на воспоставената практика.

Поради наведеното, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација одлучи како во диспозитивот на ова Мислење и утврди индиректна дискриминација во областа на пристап до комунални услуги врз основа на интерсекциски поврзани основи, и тоа: раса/етничка припадност, припадност на маргинализирана група и социјално потекло од страна на Град Скопје и ЈП Комунална хигиена – Скопје кон ромските жители на Општина Шуто Оризари.

Согласно член 27 став 2 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, по утврдената дискриминација, со цел отстранување на истата, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација ја донесе следната:

ПРЕПОРАКА

СЕ ПРЕПОРАЧУВА Град Скопје и ЈП Комунална хигиена Скопје да направат измена на плановите за собирање и транспортирање отпад и истиот да го адаптираат на потребите на населението од Општина Шуто Оризари и фактичката состојба.

СЕ ПРЕПОРАЧУВА Град Скопје и ЈП Комунална хигиена Скопје да извршат проширување на постојната мрежа на контејнери за селекција на отпад, со тоа што ќе обезбедат игло контејнери за стакло и метални контејнери за пластика и хартија на територијата на Општина Шуто Оризари. Доколку е потребно да ја адаптираат комуналната инфраструктура, со обезбедување на доволен број на канти и/или контејнери на територијата на Општина Шуто Оризари.

СЕ ПРЕПОРАЧУВА ЈП Комунална хигиена Скопје да склучи договор со Општина Шуто Оризари за поставување на контејнери на повеќе локации на општината каде што има поголена фреквенција на луѓе и каде е забележана акумулација на отпад.

СЕ ПРЕПОРАЧУВА Град Скопје да ја засили координацијата и комуникацијата со Општина Шуто Оризари во насока на непречено обезбедување на јавните услуги и еднаков пристап до нив за населението од оваа општина.

Издадените препораки треба да се исполнат во рок од 30 дена од приемот на Мислењето и за истото да се извести Комисијата за спречување и заштита од дискриминација. Во спротивно, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, согласно член 27, став 4 од Законот за спречување и заштита од дискриминација ќе поднесе барање за покренување на прекршочна постапка пред надлежен суд за прекршоци против одговорните лица во Град Скопје и ЈП Комунална хигиена Скопје.

Комисија за спречување и заштита од
дискриминација

Заменик претседател на Комисијата
Флора Кадриу

Доставено до:

- Град Скопје (градоначалник и Сектор за комунални работи) со седиште на бул. „Илинден“ бр. 82, 1000 Скопје
- ЈП Комунална хигиена Скопје со седиште на ул. „Боро Тодоровиќ“ бр. 2, 1000 Скопје
- Општина Шуто Оризари со седиште на ул. „Хаџи Јован Шишко“ б.б., 1000 Скопје
- Европски центар за правата на Ромите на следната мејл адреса: mustafa.asanovski@errc.org